

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

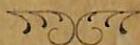
40

ՀՐԱՏ. ԳԵՂԱՐ ԱՅՏԱԼՆԵՐԵՆՈՒ

ՅՈՎԱԿԻՄ ՍՈՒՍՅԱՆ

ՀԱՐԱԶԱՏ ԳԾԵՐ.

Ա.ՌԱԶԻՆ ՊՐԱԿ.

Ս. ՊԵՏԵՐՐՈՒՐԳ.
«Պուշկինեան տպարան»

1903

ՅԳՂ. ԳԳ

Ա - ԳԳ

391 93

U - 66

12 MAR 2011

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱԿԱՎ ԱՓՏԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՅՈՎԱԿԻՄ ՍՈՒՍՆԵԱՆ

ՀԱՐԱԶԱՏ ԳԾԵՐ.

ԱՌԱՋԻՆ ՊՐԱԿ.

Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՂ

«Պուշկինյան տպարան»

1903

190. 1-100. 2013

55642

JUN 3 - 1916

ՉԵՆՔ ՌԻԶՈՒՄ...

Ա.

Տէր Մարտին քաջանան, որ յայտնի էր
իրրև յետադէմ բանակին պատկանող մի հո-
գեորական, արագ քայլերով ցած էր իջնում
առաջնորդարանի սանդուխքներից:

Իրիկվան ժամերգութիւնից յետոյ սրբա-
զան առաջնորդի մօտ նշանակուած էր նիստ,
որտեղ, նախ քան ծխականներին ներկայաց-
նելը, առաջնորդի կարգադրութեամբ քաջա-
նաները պէտք է մշակէին ոռձկով իրանց վար-
ձատրելու եղանակը:

Մութն արդէն կոխել էր, թեթև քամին
իշխանութիւն էր բանեցնում, երկնքում վառ-
վել էին աստղերը, իսկ սրանց միջից լուսինն
իր արծաթագոյն ճառագայթներով ներկում
էր մայր եկեղեցու ընդարձակ ու անշուք բակը:

Նիստում արծարծված խնդիրն այնքան
լուրջ էր և անսպասելի, որ Մարտին քաջա-
նային դա մի առանձին մտատանջութիւն պատ-
ճառեց: Բայց և այնպէս տէր Մարտինն ար-

Дозвол. Ценз. С.-Петербургъ, 16 Сентября 1903 г.

„Пушкинская Скоропечатня“, Лештуковъ, 4.

2560 - 72

տայայտեց մի այնպիսի անսպասելի համակրութիւն դէպի դանձանակների և թաթախների վերայնելու գործը, որ բոլորովին զարմացրեց իր սլաշտօնակիցներին: Նա արդէն ցած էր եկել սանդուխքից և քայլում էր եկեղեցու բակով, երբ նրա թեքից մէկը բռնեց և կանգնեցրեց: Դա եկեղեցիների գործակալ՝ տէր Սերոբն էր, որ նոյնպէս դուրս գալով առաջնորդարանից շաապ-շաապ ուղղում էր իր քայլերը դէպի տուն:

Տէր Սերոբը պատկանում էր առաջադէմ հոգեւորականների թուին: Այսօրվայ նիստում տէր Մարտինի բռնած զիրքը գործակալին անսովոր թվաց և շատ զարմացրեց:

Եւ միայն այսօր չէ, այլ երրորդ նիստն է արդէն տէր Սերոբը նկատում է, որ տէր Մարտինը մի ջերմ կողմնակից է յարուցած խրնորին:

Սովորած լինելով առաջադէմ և ոգևորիչ խնդիրների, և կարօտ նրանց իրականացման, տէր Սերոբը քայլում էր այժմ եկեղեցու բակում մի առանձին բաւականութիւնով և իր մտքում կարգաւորում էր նիստի տպաւորութիւնները և խօսակցութիւնները: Տէր Մարտինի բռնած զիրքը նրան շատ հետաքրքրեց. նա մինչև անգամ ուրախացաւ, որ իրանց դասից զանվեց մէկը, որ հասկացաւ քահանա-

ներին ռոճիկով վարձատրելու առաւելութիւնը:

—Մենք քեզ հետ համամիտ ենք կարծեմ,—ասաց գործակալը, երբ մօտեցաւ տէր Մարտինին: Չարմանալի է սակայն տէր Հայրապետի հայեացքներն. այդ մարդուն չի լինում համոզել, որ ստորութիւն է ձեռք ձգելը:

Տէր Մարտինը ձեռքը տարաւ մազերին և մի թեթեւ շարժումով թափ տուեց իր գիսակները ու կանոնաւոր ուղղութիւն տուեց նրանց. յետոյ իր սիրուն աչքերը փոփոխակի ցած զցելով իր յծնքերի տակ ասաց.

—Այո՛, այ՛ո, շատ լաւ բան է, եթէ միայն ժողովրդի կողմից համակրութիւն գտնի: Ուղղում եմ հաւատար, որ ժողովուրդը սիրով կընդունի:

—Կարծեմ,—ասաց տէր Սերոբը,—մանաւանդ որ սա հասարակութեան համար ձեռնատու էլ է, եթէ հասարակութիւնն, ի հարկէ, հասկանայ:

—Բայց դուք նկատեցի՞ք սրբազանի բերած օրինակները... Չարմանալի մարդ է, իսկապէս ամեն տեղից տեղեկութիւն ունի: Լաւ բան է մտածել, զովում եմ: Իսկապէս սրանից լաւ բան, այսքան տարի չենք հասկացել՝ ամիսդ եկաւ, ռոճիկդ ստացիր... Թէ չէ ինչ բան է ներկայ ձեր՝ կանգնիր մէկի առաջ և բուրվառ

դցիր, ինչպէս մի «Բուժի» *) զիմաց, ինչ է, որ սա մի քանի կօպէկ փող պէտք է տայ...

— Իէ արի տէր Հայրապետի պէսին բան հասկացուր...

— Է, նրա գլուխը չհասած սեխ է, ուղում էս բան հասկացնես: Ես էլ չխօսեցի նրա հետ, տեսար էլի:

— Սյժմ, զիտէք, պէտք է մտքեր պատրաստել, հասկացնել, որ նոր ձևը աւելի լաւ է:

— Ի հարկէ, ի հարկէ:

Սյդպէս խօսելով նրանք շարունակեցին իրանց ճանապարհը:

Ծնորհիւ իր բնորոշ ուղղութեան՝ Մարտին քահանան վայելում էր հասարակութեան մէջ շատ նպաստաւոր համակրութիւն:

— Չէ, տէր Մարտինի պէս բարեկիրթ և ազնիւ բարքի տէր քահանայ մենք քիչ ունենք, — ասում էին շատերը: Ինչ է նոյն իսկ տէր Սերոբը, նա, ճիշտ է, կրթված է, բայց ինչի՞ է պէտք մեզ այսպիսին, երբ նա ուրիշի կանանց է դայթակղեցնում: Կամ ո՞վ է տէր Վարդանը, — սա խօս կաթօղիկ է, պատարադի նշխարը չի կերել, թաղել է եկեղեցու բակում:

*) Բուժ՝ կուռք:

— Չէ, տէր Մարտինի պէս քահանայ մենք չենք գտնիլ. ինչ անենք, որ ուսումով չէ, տասը ուսումովիդ շիրը կղնի:

Շատերը սիրով ընդունեցին տէր Մարտինին ծխատէր քահանայ. նրան մինչև անգամ դասեր առաջարկեցին, և ամեն տեղ ուր նա յայտնվում էր՝ մի առանձին համակրութեամբ էին վերաբերվում:

Առաջնորդն էլ մեծ պատին քարոզների ժամանակ մի քանի ընտրեալների շարքում թոյլ էր տուել և տէր Մարտինին խօսելու, և շատ-շատերը նրա ասածներից բաւական էին մնում, որովհետև տէր Մարտինը զիտէր խոյս տալ օրվայ հետաքրքրող հարցերից և պտտել երկնից արքայութեան, եկեղեցու խորհրդների, զգեստների և անօթների նշանակութեան խնդիրների շուրջը:

Իսկ փոքրիկ շրջաններում, որտեղ վիճաբանում և տրամաբանում էին քահանաների ոռձկի խնդրի առիթով, տէր Մարտինի բռնած դիրքը և վերաբերումը դէպի այդ խրնդիրը առանձին ուշադրութեան առարկայ էր դառնում:

— Սյո՛, այժմ քահանաներն իրանք ուրախութեամբ են ուղում, որ վարձատրութիւնը ոռձկով լինի: Տէր Մարտինի պէսն անգամ ասում է «որ շատ ուրախ է»:

— Ի ուրք տէր Մարտիրոսին ինչպէս էք իմանում, — պաշտպանում էր ուրիշը, — նա ոչ մի բանով ձեր ձեւմարանականներից կամ ներսիսականներից պակաս չէ:

Թէ՛ և մէկը գտնվեց, որ մի փորձ արաւ պաշտպանելու այն միաքը, թէ տէր Մարտիրոսին հայեացքներն երբէք չեն կարող համապատասխանել եպիսկոպոսի ուղղութեան, բայց պատահելով մի քանի մարդկանց հակառակ հայեացքներին՝ լռեց:

Իսկ տէր Մարտիրոս տեսնելով իր շուրջը կատարվելիք խօսակցութիւնը ըթի տակ ուրախ-ուրախ ժպտում էր.

— Որքան միամիտ ու ախմախ են խօսողները:

Եւ նրան շատ դուր էր դալիս, որ իր բռնած ուղղութիւնն աննկատելի էր թէ հասարակութեան մէջ և թէ այնպիսի քաջ սրբբաղանից, որպիսին էր թեմական առաջնորդը:

Բ.

Քահանաներին ոռձկով վարձատրելու խնդիրն օրվայ խօսակցութեան նիւթ էր դարձել քաղաքում: Ժողովուրդն անհամբերութեամբ սպասում էր, թէ այդ գործն ինչ կերպ պիտի իրագործվի, որպիսի աղբիւրներ պիտի ծառայեն այդ խնդրի համար. երիտասարդները

կարգում էին լրագիրները և հետաքրքրվում էին թէ ո՞րտեղ և ո՞ր քաղաքում տեղի ունի այդ տեսակ վարձատրութիւնը: Նրանց առաջ զձազդովում էր այն դեղեղիկ մօտալուտ ապագան, երբ նրանք ստիպված չեն լինիլ քահանաների բուրվառների առաջ կարմրել, և սրանց մտքումը վառվում էր բուռն համակրութիւն և յարգանք զէպի այդ խնդրի հեղինակ՝ թեմական առաջնորդը: Իսկ քահանաների շրջանում նիստերը շարունակվում էին և այդ խրնդրի շուրջն ուղեղներ մրդվում:

Սյրպիսի նիստերից մէկում տէր Մարտիրոսին մօտեցաւ տէր Հայրապետը և մի փորձ արաւ առաջարկել նրան փակել այդ խնդիրը:

— Եթէ ոռձիկների խնդիրը մէջ գայ, մեր բանը բուրդ է, — ասաց տէր Հայրապետը, — այն ժամանակ մեզ նման քահանաների պատիւը պիտի բոլորովին ընկնի... Կսկսեն հրաւիրել իրանց ուղած կրթութուածներին, և այն ժամանակ այն կրթութուածներն ուրախութեամբ կգան: Յիշում էք տէր Մինասի մահից յետոյ, սրբազանը քահանայութիւնն առաջարկել էր Գարբիէլեանին — համալսարանական է — ոռձիկ էր պահանջել չիմա էլ եթէ այդ խնդիրը դուրս է եկել, էնա վերջ... մեր խեղճ տիրացուները սող — սող պէտք է զնան ջուրն ընկնեն: Դրժուար կլինի այդ նոր «Փրմագօն» ուսումնա-

կաններին շարդել: Այդ պատճառով, կարծում եմ, հարկաւոր է ամեն մի այդպիսի նորաձեւութիւն՝ ուսումնական, ցէնզուր քահանաների թեկնածութիւն կամ ինչպէս հիմա մէջ են բերել ռոճկի խնդիր միանգամից ջուրը գցել: Մեզանից առաջ քանի սերունդներ են ապրել այդ տեսակ քահանաներով—ի՞նչ է եղել՝ հայութեան վտանգ է սպառնել ինչ է: Սաքի հիմա կրթված քահանաները մեզ փրկելու են ի՞նչ է:

—Ես կատարելապէս համաձայն եմ ձեզ հետ,—ասաց տէր Մարտինը,—բոլորովին համակիր եմ ձեր լուսարանած հայեացքներին, միայն գտնում եմ ձեր բռնած ընթացքը աւելի ձեռնու հակառակ բանակի համար: Որովհետեւ կրթվածների պահանջը հասարակութեան ջերմ ցանկութիւնն է, ուստի խնդրի այդ կէտը չպէտք է անտես անել. իսկ ձեր առաջարկութիւնն անշուշտ արժանի է մեծ ուշադրութեան —պէտք է ամեն կերպ, այո՛, դիմադրել այդ կուսակցութեան ցանկութիւններին, որովհետեւ նրա պահանջը իսկապէս մի չարաբաստիկ վրտանդ է մեզ համար: Բայց երբոր չարիքը մեծ է, պէտք է զգուշութիւնն էլ աւելի մտածածին լինի: Այ, նստենք, զեռ ոչ ոք չկայ, իսկ ես ձեզ ասեմ, թէ ինչ կերպ կարելի է մեր ցանկացած հպատակին հասնել:

—Խնդրեմ, խնդրեմ:

Նրանք նստեցան:

—Պէտք է իմանայ, որ այդ յայտնի կուսակցութիւնը բաւականին ուժեղացել է, մանաւանդ վերջերս, երբ այն տեսակ առաջնորդ ունենք, որ բոլորովին այդ կուսակցութեան կողմնակից է. այնպէս որ ձեր բռնած ուղղութիւնը կարող է յօդուտ հէնց այդ կուսակցութեան ծառայել:

—Ի՞նչպէս:

—Այնպէս: Մի ինձ լսեցիք մի քանի խրնդիրներում՝ ի՞նչ մեծ աշողութիւն ունեցանք. օրինակ՝ տէր Վարդանի պատարագի նշխար թաղելը, տէր Սերոբի կանանց ետեկից ընկնելը... այդ տարածած լուրերը իրանց ծառայութիւնն արեցին... Այժմ տեսէք ժողովրդի մէջ այն քահանաները այն համակրութիւնը չեն վայելում, ինչ որ առաջ: Մի քիչ մնացել է տէր Միսաքը—զա էլ դրանց բանակից է, իմացէք—սրա համար էլ լաւ բան եմ մտածել... բայց այդ մասին կխօսեմ ուրիշ անգամ...

—Այդ բոլորը լաւ է, բայց մեզ չաշողուեց օիրացու Սրամի ձեռնադրութեան դործը:

—Դարձեալ դուք էիք մեղաւոր, իմ ասածները չլսեցիք. օիրացու Սրամի թուղթը շրջեցրիք և դործ բռնեցրիք մի խամ մարդու ձեռքով,—ինչ է երէցփոխ էր հա՞,—և ի՞նչ է-

ղաւ. լրագրում բոլոր սխալները երեսներէս տուին: Ահա թէ ինչոց պէտք է զգոյշ լինել: Ծածկել չկարողացաք:

— Բայց այն զրոգին լաւ էլ հասաւ. նա իր կերած հացին հիմա կփօշմանի: Անցեալ օր-վայ ժողովում դուրս գալու ժամանակ նրա զլխին ինչ բերեցին Սաղայէլէնց համբարձումը, Դոսյե-յիէնց Սահակը, իսկ Շլակն Մկրտիչը— քիչ էր մնում ոսկորները փշրէին...

— Տեսնում էք, հէնց սխալն էլ սրա մէջ է: Պէտք էր այնպիսի ցոյցեր չանէին: Լաւ է որ բանն խաղաղութեամբ անցաւ. թէ չէ, նա կա-րող էր գործը հեռու տանել, նոյն իսկ դա-տաստանի դցել. իսկ այդ բոլորը ի վնաս մեզ կլինէր: Զէ, ես այդպիսի ցոյցերի համակար-ծիք չեմ:

— Ուրեքն զրվի՞:

— Ինչ կայ որ, թող զրվի: Յետոյ մենք էլ միևնոյն նիւթի վրա հակառակ ուղղու-թեամբ կզրէինք: Մի զարմացէք, սա հիանալի ճարն է: Խմբագիրը խօ չզիտէ այստեղ ինչ է լինում, ի՞նչ է կատարվում: Նա ստանում է մի-կնոյն խնդրի վերաբերմամբ երկու մէկ-մէկու հակառակ տեղեկութիւններ և մնալով տարա-կուսոնքի մէջ յօղուածը չի տպում: Տեսնո՞ք ինչ ճանապարհ կայ: Բացի սրանից, երբ որ լուրը կանցներ հայոց լրագրութեան, և երբ նա

դուրս կգար, դա կըտէր ամիս, աւել, իսկ մին-չև այն ժամանակ մենք մեր բանը կաեսնէինք:

— Բայց ի՞նչ պէտք է անել դիցուք ներ-կայ խնդրում: Երեւակայիր, որ ես տարեկան աշխատում եմ 2500 բուբլի, իսկ ինձ ասում են, որ ռոճիկ կնշանակվի 1300-ից մինչև 1500 ր: Ախր ի՞նչու համար մարդ զրկվի այդ ար-դիւնքից:

— Ահա այդ է խնդրի զերագանց կողմը, այդ տեղ էլ հարկաւոր է սառնութիւն: Պէտք է ցոյց տալ, որ խնդրին վերաբերվում ենք բա-րեկամբար, մեր հակառակ բանակի քահա-նաներից, մանաւանդ տէր Սերոբէից պէտք է բոլորովին ծածուկ պահել և զգոյշ լինել:

— Իսկ յետոյ...

— Յետոյ ամեն տեղ պէտք է աշխատել հա-կառակը քարոզել: Հասկացնել հասարակութեան, որ նրա վրա տուրք են լինում և բաւականի ծանր տուրք: Եւ թէ հարուստը, թէ աղքատը միահաւասար պէտք է այդ տուրքը տայ: Պէտք է ասել, որ ռոճիկը կմտցնէ քահանաների մէջ ծուլութիւն, թէ երբ կհրաւիրեն ծիսա-կատարութեան, քահանան չի գալ, քանի որ իմանում է փող չի ստանալու: Պէտք է...

— Բայց չէ որ սրանով կիմացվի, սր մենք ենք արել. այդ բանը եպիսկոպոսի ականջը կընկնի:

— Դեռ յիմար չենք: Ո՞վ է ասում որ դու արա, կամ ես անեմ: Եղբայր, փեսայ, բարեկամ չունե՞ս. ես ազգական չունե՞մ, նրանք կանեն: Վերջապէս մենք ունենք այնպիսի տիրացուներ, որ նրանք էլ շատ լաւ ծառայութիւն կանեն գործին: Մանաւանդ իմացէք, որ մեր տեղական հասարակութիւնը ոչինչ չի հասկանում մեր հասարակական գործերից: Մինչև անդամ այն մարդիկ, որոնք կրթված են համարում իրանց, նրանք ևս այդ խնդիրներէց շատ քիչ բան են հասկանում: Իսկ եթէ ժողովում մի երկու մարդ կայ, սրանց ձայնը կարելի շատ հեշտ է. հէնց որ բերանը բացին թէ չէ՝ հարկաւոր է հարայով խլացնել նրանց... հասկացո՞ւք: Սա առաջին ծարն է— հարայ, որքան կարելի է ազատ և համարձակ հարայ: Հիմա իմ միտքն ըմբռնեցիք:

— Ինչպէս չէ:

Ահա թէ ինչ պէտք է անել: Պէտք է իմանալ օգտվել հասարակութեան տգիտութիւնից: Ի հարկէ դէպքը լինէր ուրիշ հասարակութեան մէջ՝ մեզ այդպիսի մանեօվը չէր աչողվի: Երբեք դէմ մի եղէք ոչ մի նորութիւնների. ըսկըրէց ցոյց տուեցէք նոյն իսկ մօտ համակրութիւն, այն ժամանակ կունենանք աչողութիւն. հակառակ դէպքում ձեզնից կխուսափեն, չեն հրաւիրել ոչ մի ժողովի: Իսկ երբ

իմացաք, տեղեկացաք դրանց մտադրութիւններին, այն ժամանակ նրանց միռուքը կլինի ձեր ձեռքումը... բայց զգոյշ, տէր Սերոբը գալիս է: Տէս, ինչպէս փշրվելով է գալիս...

Այդ միջոցին դահլիճ մտաւ տէր Սերոբը: Տէր Մարտինը վեր կացաւ տեղից և խոր սիրալիր հայեացք պարզեւելով երեսին ասաց.

— Ի՞նչ եղաք, սպասելով հոգիներս ջուր կտրվեց:

— Գործ պատահեց. մկրտութիւն կար:

Այնուհետև ժողովեցին միւս քահանաները և դիմեցին խորհրդածուլթեան:

III.

Օրիորդաց դպրոցի դահլիճում ժողովվել էր մի արտասովոր բազմութիւն:

Երբեք ծխականների ժողովներն այնպէս բազմամարդ չեն եղել, ինչպէս այդ անդամ: Ժողովվուածների մէջ կային և այնպիսիները, որոնք առաջին անգամ օտ էին գրել դահլիճը: Այդ նկատվում էր նրանց խամ ու երկչօտ հայեացքներից:

Եկել էին ինչ ասել կուզի և բոլոր քահանաները: Սրբազանն արդէն բռնել էր իր տեղը: Նա զանգահարեց և բացեց ժողովը:

— Օրինական թիւը գումարուած լինելով, — ասաց սրբազան նախագահը, — յայտարարում

եմ ժողովը բացված: Ներկայ ժողովին առաջարկվում է մի խնդիր, որ եթէ նորութիւն էլ լինի, կարծում եմ լսած կլինէք: Վերջերս քահանաների մէջ մշակվում էր հոգեւորականներին ուժեղով վարձատրելու խնդիրը: Շատ անգամ ինձ պատահել է լսել դժգոհութիւն քահանաների ներկայ վարձատրութեան եղանակի գէմ... Ինքս էլ անձամբ համամիտ լինելով բողոքողների հետ դալիս եմ այն եզրակացութեան, որ ներկայ վարձատրութեան սիստեմը պէտք է փոխել: Այստեղ ձեզ համար կկարդան քահանայական նիստերում մշակած ուսումնասիրութիւնը, որից կտեսնէք, թէ ինչ միջոցներ է առաջարկվում: Այդ առաջարկութիւնները կարդացվելու են իբրև տեղեկութիւն: Ժողովը կարող է ինքն իր կողմից առաջարկել աւելի կատարելագործված սիստեմ: Առ այժմ կասեմ այսքանը՝ ուժեղով վարձատրելու փորձեր ներկայումս կան մեր մէջ, օրինակ՝ Բաթումում կամ Մնայրկասպեան երկրում—վարձատրութիւնը ուժեղով է:

Սրբազանը լռեց և դառնալով արձանադրողին պատուիրեց պատրաստել թղթերը: Մինչդեռ ժողովականների մէջ սկսվեցին արտայայտվել անբաւականութիւններ և դժգոհութիւններ: Մէկը մինչև անգամ նկատեց բաւականին բարձր ձայնով:

— Բաթումի բանն ուրիշ է: Երբոր մի քիչ իրարանցումը դադարեց, սրբազան նախագահը շարունակեց:

— Առ այժմ կբաւականանամ այսքանով... Առաջարկում եմ ժողովականներին յայտնել կարծիքներ...:

Իրարանցումն ու դժգոհութիւնը սաստկացաւ: Որոշ կերպով լսվում էին խօսքեր.

— Այսքան տարի ետլա ենք գնացել, ինչ կարիք կայ այսպիսի հարցեր առաջ բերելու:

— Երևի թէ մի որոշ նպատակով է:

— Բողոքովին աւելորդ է:

— Ժամանաձառ ենք լինում միայն:

— Հարկաւոր չէ, չենք ուզում:

Այդ խօսքերը խոր կերպով վիրաւորեցին ծխականներից մէկին: Նա տեսնում էր այդ խօսքերի տակ թաղնված մի ինչոր ակնարկներ ուժեղի կողմնակիցների հասցէին և զգալով իրան ևս խիստ վիրաւորված, չզիմացաւ ու վերկացաւ պաշտպանելու խնդիրը:

— Սրբազան հայր, կկամենայի իմ կարծիքը յայտնել այդ խնդրի մասին:

Եւ խօսելու թողտուութիւն ստանալով, նա շարունակեց.

— Այդ խնդիրը մեզ պէտք է ամենքիս հետաքրքրէ...

2570-72

Ամենքիս էլ հետաքրքրում է,—կցեց մէկը
եռեկից:

—Խնդրեմ մի ընդհատեցէք: Կամենում
էք, խօսէք. ես կապասեմ:

Եւ ուղղելով իր մտքերը, խօսողը մի սուր
նախատական հայեացք գցեց ընդհատողի վրա:
Նրա խօր համոզմունքը և հաւատը դէպի իր
պաշտպանած խնդիրը նրա ձայնին և երեսին
պարզեցին մի արտասովոր լրջութիւն: Երե-
սի գծերն աւելի փայլեցին, աչքերն աւելի վառ-
վեցին: Նա ձայնը բարձրացրեց և շարունակեց:

—Մենք ընդունում ենք արդեօք սկրզ-
բունքով, որ թարախները և բուրվառները վի-
րաւորական են քահանայի համար. թողնենք
քահանաներին, վարձատրութեան այդ ձևը նե-
ղութիւն է պատճառում և ժողովրդին: Այդ
փաստեր են, որոնց դէմ վիճելու կարիք չկայ:
Այժմ մտածենք, ի՞նչով փոխարինել այդ հնա-
ցած սխտեմը: Ես ընդհանուր գծերով ուզում
եմ շօշափել այսօրվայ խնդրի կարևորութիւնը:
Ամեն մի պաշտօնատեղում, իւրաքանչիւր պաշ-
տօնեայի համար ամենալաւ վարձատրութեան
եղանակը համարւում են ո՛չ թէ պատահական
տուրքերը, այլ որոշված չափն ու ռոճիկը: Այլ
կերպ էլ չէր կարող լինել. անորոշ չափը տրա-
մաղրում է պահանջել աւել և հասացնում է
այն կէտին, որին սովորաբար կաշառք անունն

էն տալիս: Ներկայ խնդրում քահանայի վար-
ձատրութեան միակ եղանակը պիտի լինի ռո-
ճիկը: Եթէ կայ մի ուրիշը, թող մեզ ասեն,
լսենք: Իսկ երբ մենք սահմանած ռոճիկ կու-
նենանք, այն ժամանակ մենք կարող ենք քա-
հանայացնել և մեր ուզած մարդուն: Պատա-
հական տուրքերը շատ ձեռնտու են անպատ-
քաստ և անկիրթ քահանայի համար: Այդպի-
սիները չեն ամուսնում նոյն իսկ սակարկել, տու-
ած վարձը յետ ուղարկել: Լոկ խօսք չլինի իմ
ասածը, ես զիտեմ մի այդպիսի դէպք. բուր-
վառի ժամանակ քահանաներից մէկը նկատում
է, որ մինը հարուստ ծխականներից աչքամ-
բոյրը սովորականից պակաս է տալիս—և ի՞նչ,
քահանան միւս օրը աչքամբոյրը յետ է ուղար-
կում նոյն ծխականին և յիշեցնում է, որ նա
սխալված է, որ իր սովորական աչքամբոյրից պա-
կաս է տուել... Մի՞թէ դա սակարկութիւն չէ,
և մի՞թէ ցանկալի են այդ տեսակ դէպքերը...

—Զլսված գրպարտութիւն է: Վերջապէս
շատ ձիգ էք խօսում: Նայք սրբազան, մի՞թէ
կարելի է թոյլ տալ այդքան երկար ժամա-
վաճառ լինելու: Մենք բոլորս դորժի տէր մար-
դիկ ենք, մի՞թէ կարելի է այսչափ երկարաց-
նել. մինչև կէս զիշերը խօս չենք մնարու:

Բարձրացաւ զժողովութիւն: Ռոճիկ կող-
մակից ծխականը լսելով այդ խօսքերը թէև

լուեց, բայց և այնպէս նրա երեսի խորշոմնե-
րից կարելի էր նկատել, որ նա խորին դժգո-
հութեամբ գտակեց իր մէջ իր արդարացի բար-
կութիւնը:

Իսկ այդ միջոց մի ակնոցաւոր պարոն ե-
տեի կարգերում շարունակ այս ու այն կողմն
էր անցնում և սրում և պատրաստում իր
մարդկանց, որ գոչեն. «չէ՛նք ուզում»:

Իրութիւնն անախորժ էր. սրբազան նա-
խագահը շարունակ զանգազարում էր:

— Ով որ գործ ունի և շտապում է, նա
կարող է գնալ,—ասաց սրբազան-նախագահը,
— իսկ կարծիքներ յայտնելու խնդրեմ մի խան-
դարեցէք:

Սակայն սրբազանին լսող չեղաւ:

— Ո՞վ կերաշխաւորի մեզ, որ քահանա-
ները ոռձիկ ստանալով արիութեամբ կվերա-
բերվեն իրանց պաշտօնին,—լսվեց մի այլ ծը-
խականի ձայն:

— Ի հարկէ, ի հարկէ, շատ ճիշտ է: Սյժմ՝
քահանան զալիս է, զիտէ որ վարձ պէտք է
ստանայ, իսկ ոռձիկ ստանալով՝ չի դալ, խօ-
չես կռուիլ հետը:

— Սյժմ չի՞ պատահում, որ քահանան
մոռանում է այցելել աղքատի տունը,—ասաց
ոռձիկի կողմնակից ծխականը,— ընդհակառակն՝
երբ կլինի ոռձիկ, աղքատի և հարստի տար-

բերութիւն էլ չի լինիլ. քահանան պարտաւոր
կլինի միատեսակ վերաբերվել ամենքին...

— Ինչ անդադար սա է խօսում: Բաւա-
կան է ինչ խօսեցիր. չէնք ուզում քեզ լսել...

— Որ այդ խնդիրը ժամանակակից պա-
հանջ է,— շարունակում էր ծխականը, ուշա-
դրութիւն չդարձնելով իր ընդհատողներին,— և
սրբազան հօր առաջարկը շատ հիմնական ու
տեղին, ապացուցումէ այն հանգամանքը, որ
այդ ձեն ընդունված է և մի քանի քաղաքնե-
րում: Վկայում են այդ և լրագիրները, որոնք
առիթից օգտուելով ամեն անգամ պախարտ-
կում են այդ վիրաւորական ձեռք: Ես մի ան-
գամ ևս պաշտպանում եմ սրբազան հօր ա-
ռաջարկը՝ իբրև զուտ ժամանակակից և մեր
հասարակութեան համար արժանի առաջար-
կութիւն...

— Ձէ՛նք ուզում, չէ՛նք ուզում... Մի՛ խօ-
սիր...

Տիրեց մեծ աղմուկ: Տէր Մարտին քա-
հանային մօտեցաւ տէր հայրապետը և մի ին-
չոր բան փոփսաց ականջին. այդ ժամանակ
տէր Մարտինի երեսի վրայից սահեց մի ինք-
նաբաւական ժպիտ: Նախագահ-սրբազանը շա-
րունակ զանգազարում էր՝ սակայն աղմուկը
չէր դադարում և զոչիւնները գնալով սաստ-
կանում էին:

—Ձե՛նք ուղում, չե՛նք ուղում, չե՛նք ուղում...

Այդ միշտ մի ծերունի արտակարգ կերպով բարկանալով սկսեց այնպէս զոռար, որ դահլիճի պատերը շրջապահին:

—Նայր սրբազան, այդպէս չի լինիր, ազդակում էր նա:

Սրբազան-նախագահը կարգադրեց զոռացողին մօտ կանչել:

Ծերունին մօտեցաւ, փարիսեցիական կերպով առնելով սրբազան նախագահի աչքը, շարունակեց.

—Սրբազան հայր, այդ խնդիրը ո՞վ է յարուցել—բահանաներն են անբաւակա՞ն իրանց անապահովութիւնից, նրանք խնդրո՞ւմ են մեզնից ոռճիկ տալ...

Փորձեցին հասկացնել, որ բահանաներն ապահովութեան խնդիր չեն յարուցել, այլ հարցը զրկում է սկզբունքով, բայց 70-ամեայ փորձը խեղձ ծերունուն չէր կարողացել շնորհել գոնէ այնքան բմբռնողութեան ընդունակութիւն, որ սա տակաւ ունենար լսելու ուրիշ կարծիքը: Նա ընդհակառակն աւելի ուժեղացրեց իր ձայնը:

—Ուրեմն որ չեն խնդրում,—զոռում էր նա,—էլ ի՞նչ կարիք կայ այդպիսի հարցեր ժո-

ղով բերելու և ծխականներին զուր տեղը անհանգստութիւն պատճառելու:

Նրան պաշտպանեցին՝ զօռալով ամեն կողմից.

—Ձե՛նք ուղում, չե՛նք ուղում, չե՛նք ուղում...

Իսկ ծերունին իր վերջին ճիզը լարեց և մաղձը թափեց այն ծխականի գլխին, որը յանդիմութիւն էր ունեցել պաշտպանել սրբազանի առաջարկը:

—Ի՞նչ էս հասկանում, որ խօսում էս. միշտ պէտք է այդպէս դարտակ-մարտակ խօսես...

Նրանք, որոնք հարցին կողմնակից էին, խուսափելով սկանդալից լռեցին. իսկ սրբազան-նախագահը բմբռնելով ծխականների սարքած տրամադրութիւնը՝ հարցը վերջրեց մէջտեղից և ժողովը փակեց:

—Ի՞նչպէս էր,—հարցրեց տէր Մարտիրոս տէր հայրապետից, երբ սրանք զուրս եկան փողոց:

—Յարգում եմ, պաշտում եմ ձեր խելքը—էլ ի՞նչ... մարդավարի ջարդեցինք...

Հ Ի Ն Ե Ր Գ.

Զ Ա Տ Կ Ա Կ Ա Ն Զ Ր Ո Յ Յ

— Աստիճանաւոր Մարկոսեանը վերադարձաւ պաշտօնից խիստ յողնած և յուզված: Նա զգուշութեամբ բացեց տան դուռը, նախասենեակում հանեց վերարկուն, ցած գրեց զլիսարկն ու ձեռնփայտը և անխօս շարժում գործեց դէպի սենեակները:

Սա միջին տարիքի տէր մարդ էր, կորացած մէջքով, սև աչքերը մի թափանցող հայեացքով նայում էին թաւ յօնքերի տակից, յօնքերի, որոնք խիա-խիտ բուսած լինելով, նմանում էին բաժան-բաժան թփիկների. իսկ լայնեզր կօկարդաւոր զլիսարկի տակից դուրս էին ընկնում նրա երկար ականջները: Մարկոսեանը մանաւանդ այսօր իրան զգում է շատ վատ: Օտարոտի մտքեր յաճախ են պաշարում նրան և զրգում նրա մէջ որոշ տեսակի բարկութիւն, այդ պատահում է մանաւանդ ամսական ռօճիկը ստանալու ժամանակ,

էրը ստիպուած է լինում բոլոր ամսականը բաժանել պարտքերի: Այդ օրերը նրա աչքում ընդունում են անգոյն կերպարանք. մարդիկ և շրջապատողները նրան զրգում են խօսքի թեթև ակնարկով անգամ: Խօսակցութիւնը դառնում է կցկտուր և նրա ամբողջ տրամադրութիւնն արտայայտում է խիստ տաղտուկութիւն: Իսկ այսօր նա այնքան էլ զրգովեղտեղիք չպիտի ունենար: «Զատկական» կոչված նուէրները, որոնք զրվում են սովորաբար աստիճանաւորներին ռօճիկի դուրս, խոստանում էին մի քիչ թեթևացնել նրա զրութիւնը և այդ նուէրների շնորհիւ այդ ամիսը չպիտի նմանէր միւս ամիսներին... Սակայն նրա յոյսերը չարդարացան... «Զատկական» նուէրներն այս տարի չարվեցին... և այդ հանգամանքը վշտացրեց պաշտօնեաներին, իսկ Մարկոսեանին՝ իրրև աւելի զգայուն մարդու, խոր վիրաւորանք պատճառեց:

Մինչդեռ չորս օրից Զատիկ է:

Ընտանեկան բազմատեսակ ծախսերն ամեն ամիս թողնում են Մարկոսեանի շինքին պարտք, իսկ այս անգամ Զատիկի պատճառով սպառնում են իրանց մեծութեամբ և ծանրութեամբ: Մարկոսեանը լաւ դիտէ թէ ինչ են բերում տօները նրա համար: Իւրաքանչիւր տօնից յետոյ ամիսներով հատուցանում

է պարաքը և հաղիւ թէ մի քիչ թեթեա-
նում է, մօտենում է մի ուրիշ տօն, այնտեղ
կրկին նոր պարաք և այդպէս մի տարի չէ,
երկու չէ,—այլ շարունակ 15 տարի է, որ
Մարկոսեանը անքում է այդ նեղութիւնների
տակ:

Իսկ զատկական տօների առիթով անխու-
սափելի ծախսերը—չէ՞ որ անհամեմատ աւե-
լի են:

Մարկոսեանին դիմաւորեց նրա կինը: Նի-
հար, մաշուած էր նա. գունատ երեսին ար-
տայայտում էր խիստ հողնածութիւն. կրծքի
վրայի կարտուած օձիքից բարձրանում էր նրա
զրուխը, որին սե մազերը շրջապատել էին ան-
փոյթ կերպով:

Կինը սովորականից աւելի ուրախ կեր-
պով դիմաւորեց նրան: Նա պատրաստվեց մին-
չև անգամ մի բան ասելու:

Իսկ փորձերից Մարկոսեանը դիտէ, որ
այժմ կինը կրացէ նրա առաջ ծանր պարա-
քերի մի յուզիչ ցուցակ և այդ առիթով աեղի
կունենայ տաք խօսակցութիւն:

Մարկոսեանն անխօս նստեց պատրաս-
տած ճաշի սեղանի առաջ և աճապարեց յա-
գեցնել իր քաղցը, քանի որ կինը չէր սկսել
իր խօսքը:

Տիկին չեղինէն (Մարկոսեանի կինը) նոյն-

պէս մասնակցեց ճաշին: Նա անհամբեր շար-
ժում էր գդալը և, կարծես, մի ինչոր բան
պատրաստվում էր ասելու: Սրդէն այդ ուղ-
ղութեամբ նրա բերանի անկիւնները թեթե
շարժում գործեցին:

Մարկոսեանն ամանի առաջ կուսցած ու-
տում էր:

Սակայն լուսթիւնն երկար չաւեց:

Ներս մտաւ մտազործը:

Մարկոսեանի դառն և խոր հոգոյք զու-
շակեց դրամայի սկիզբը:

Տիկին չեղինէն, յաճ զնելով գդալը, բա-
ցականչեց.

—Ինչո՞ւ եկար, չե՞մ ասել, որ չգաս... Ես
ինքս կբերէի:

—Աղբերս նեղանում է, ես չէի գալ...
Իմանում էք, ձեր վրա 15 մանեթ է հաւաք-
վել: Այս ամսվայ հաշուից 10 մանեթ, և 5
մանեթն էլ անցեալ ամսվանից է մնացել...

—Անցեալ ամսուանը մնայ,—ասաց տ. չե-
ղինէն,—չգիտե՞ս, որ տօներ են:

—Բայց այդպէս էկող ամիս ձեզ համար
աւելի ծանր կլինի:

Մարկոսեանը զլուխն անհամբեր շարժու-
մով յաճ զցեց և մի ծանր հոգոյ հանեց:

—Տասը բուրլին ա՛նր, գնայ,—ասաց նա,
—հինգը մնայ...

—Տեսնո՞ւմ ես, էլի աղան, ես ուզում էի միայն 8 բուրջի տալ. արի ութը բուրջի վերջուր:

—Ձէ, չէ, խնդրում եմ, ինձ էլ փող է հարկաւոր: Աղբերս կնեղանայ: Ամիսը մի անգամ պիտի հաշիւը յտտակել... Թէ չէ եղպէս ամեն ամիս մնալով բան չի դուրս գալ:

Ճաշը շարունակվեց: Մսագործը զնայ: Եկաւ հայթուխը. Մարկոսեանը ճաշը կիւտաթողեց ու վերկացաւ:

—Մի՞թէ չի կարելի այնպէս անել, որ սրանք դան ճաշից յետոյ,—բարկացաւ նա,—մարդու ճաշել անգամ չեն թողնում: Մի՞թէ ամեն տանտիկին այդպէս է կառավարում տունը:

Նեղինէն ցած դցեց գլուխը: Սա հին երգէր: Կինը մնում էր միշտ մեղաւոր այն դէպքում, երբ խանութպանները շրջապատում էին ամսի 20-ին, ոռճիկ ստանալու օրը, Մարկոսեանի տունը:

Նա պէտք է գործ զներ ամեն միջոց, որ կարողանայ մի կերպ ոռճիկի ստացած քանակը բերել բոնեցնել ամսական պահանջների հետ: Սակայն այդ նրան չէր աջողվում: Նրա մտքով անգամ չէր անցնում մեղադրել այդ դէպքում ամուսնուն, սակայն այդ տեսակ տեսարանների ժամանակ այնքան էլ չէր արդարացնում նրան:

Այդ զիտակցութիւնը միշտ պաշարում էր նրան, երբ օրական պիտոյքների ծախսերի մասին պիտի հոգար: Նրան սաստիկ վշտացնում էր այն հանգամանքը որ օրէցօր ուտելեղէնները թանգանում էին, կեանքն ու ապրուստը ծանրանում էր, մինչդեռ ամսական ոռճիկը զուգահեռաբար չէր բարձրանում:

Ճաշից յետոյ կինը բերեց մի ցուցակ, որով պէտք էր հատուցանէին ամսական վճարները...

—Ձուր բերողին պէտք է տալ մի բուրբի,—կարդում էր Նեղինէն,—նաւթի՝ 1 բ. 12 կ. ... Իսկ խանութից վերցրած է տան համար մանր բաներ՝ 8 բ. 72 կոպէկի...

—Ես քեզ քանի անգամ եմ ասել,—ընդհատեց Մարկոսեանը,—որ այդ խանութից չրպէտք է բան վերցնել:

—Ինչպէս անեմ որ չի լինում... Ահա այժմ հարկաւոր է շաքար, թէյ էլ չունենք... Իսկ իւր, ալիւր այս ամիս կառնե՞նք...

Ամուսինը լռեց. մի ծանր հոգոց դուրս թռաւ նրա կրծքից: Կնոջ ներկայացրած հաշիւը սարսափելի էր իր սպառնական մեծութիւնով: Եթէ այդ բոլոր պարտքերի և գնելիքների երրորդ մասը դրվի, դարձեալ նրանք մնում են Զատիկվան առանց կոպէկի: Մինչդեռ այդ օրը ինքն ըստ ինքեան արտակարգ

Ճախսեր կային, իսկ հետեւեալ ամսի 20-ը դեռ շատ հեռու էր:

Հասաւ թաթախման օրը: Վերջին կօպէկները Մարկոսեանը տուեց տան քրեհին. նրա ձեռքում մնաց միայն 1 ր. 75 կ. այդ փողի մի պատկառելի մասն էլ գնաց իրիկուան ընթրիքի պատրաստութեան: Մարկոսեանը խիստ ախուր և կտարված սրտով գնաց եկեղեցի: Ամբողջ մարմնու մէջ նա զգում էր թուլութիւն, իսկ քունքերի տակ կարծես մէկը ուժղին հարուածներ էր հասացնում:

Թեթե քամին թռիչք էր գործում նրա: առաջ և անհետանում հեռուում, և սրա հետ սահում ու կորչում էին լոյսի վերջին շողքերը: Նրան թվում էր, որ այդ քամու հետ տօնական ուրախ արամաղորութիւններն էլ զրնում էին ու թռչում, ինչպէս սրտի մի ուրախ զրզիւ, կուսի մի ցանկալի ժպիտ և կամ արեւի վերջին ոսկեգօծ շող:

Նա հասաւ եկեղեցուն և կանգնեց: Մի նոր միտք ծագեց նրա մէջ: Նա զցեց իր աչքերը եկեղեցու դռներին և չվտահայցաւ մրանել: Մարկոսեանը մտաբերեց, որ այդ երեկոյ սովորականից աւել զանձանակներ պիտի շրջեցնեն: Նրա ծանօթներից մինը կըրջեցնէ տե-

գովան հոգաբարձութեան օգտին զանձանակ, մի ուրիշը՝ զպրօցի համար... Ի՞նչ էլինէին այդ կողմնակի ծախսերը: Սակայն չէ՞ որ մարդկանց սովորութիւններն այնքան էլ հեշտ չեն ամփոփվում մեր ուղած շրջանակներում:

Նա մի խորին դժգոհութիւնով խեղդեց իր սրտում այդ ցաւը և վճռեց դուրսը մնալ, եկեղեցի չմանել: Չտալ սրանց—երեսը չէր բռնուած, իսկ տալու՝ փող չունէր:

Մօտեցաւ նրան դասընկերներից մինը, որի վրա աշխարհի վիշտը չէր տարածել իր թեւերը:

—Հը, ինչո՞ւ չես զալիս, շուտ է ինչ է... Ողջոյնը, կարծեմ, տուել է:

—Սյո՛:

—Դէ, գնանք:

—Ո՛չ, եկեղեցում սաստիկ շոք է, այստեղ մի քիչ ուզում եմ հովանալ. կգամ, կգամ...

Հարուստ ընկերը մտաւ եկեղեցի:

Մարկոսեանը մնաց մենակ:

Մի բոպէ նա մտադրվում էր խնդրել սրանից պարտք մի քանի բուբլի. սակայն այդ չարաւ: Նրա դասընկերը պահպանել էր իր վրա այն դժերը, որոնք յատուկ են կեանքի վրա պարզ և անհոգ տեսակէտ ունեցող մարդկանց... և ինչպէս կարող էր այդ մարդը բմբռնել Մարկոսեանի հոգեկան դրութիւնը... Միւսոյնն է, նա ոչինչ չէր հասկանալ...

Բացի այդ՝ դէպի այդպիսի ընկերները Մարկոսեանի մէջ օրէջօր զարդացել էր ա-
տելութիւն, իսկ տարիների ընթացքում բոլոր-
ովին բաժանել սրանցից:

Այդպիսի աիպերը զրգուում էին նրա ինք-
նասիրութիւնը: Նայելով այդ մարդկանց ան-
հոգ արամադրութեան, միամիտ հետաքրքրու-
թեան, ակամայից զրգովում էր նա թէ իր
անհանգիստ բնաւորութեան և թէ իր քննա-
կան հայեացքի վրա: Արձակվեց եկեղեցին: Ժո-
ղովուրդը դուրս եկաւ: Ամենքը շնորհաւորում
էին մէկ-մէկու «Քրիստոս յարեաւ»... Նա ին-
քըն էլ յետ չմնաց, շնորհաւորեց իրան մօտե-
ցողներին:

Ժամւորները սկսեցին ցրվել: Ամեն մարդ
ուղևորվում էր տուն ուրախ բերան բացելու:
Փողոցն էլ ընդունել էր տօնական կերպարանք:
Տների պատուհաններից երևում էին վառ
ճրագներ:

Բայց ահա մի նոր մտածմունք... Մար-
կոսեանը վաղը պիտի քահանային փող տայ,
իսկ այդ չունի: Նա կանգնեց, երկար մտա-
ծեց, բայց ոչ մի միջոց չգտաւ:

Երեկոն շատ դուրեկան էր, հանդարտ,
անամպ: Երկնքում վառվում էին աստղերը:
Եկեղեցու, բակի ծառերը և թփերը, կարծես,
մի ինչոր բանի մասին խօսում էին... Հեռ-

ւում լսում էին ժամւորների փոխադարձ
ուրախ շնորհաւորութիւնները, տղաների վազ-
վոցը: Այդ ամենը, կարծես, գալիս էր խլաց-
նելու թշուառ մարդկանց սրտից դուրս թր-
ուած հառաչանքներին: Մակայն անցաւ այդ
ևս: Ուրախ ձայները կամաց—կամաց կտրվեցին:
Մարկոսեանն ուղղեց իր քայլերը տուն:

Մարկոսեանը նստեց ընթրիքի իր կնոջ
հետ: Ոչնչով չէր զանազանվում նրանց ընթ-
րիքը ամենօրեայ սովորական կերակուրներից:
Օրվայ պատշաճի ձուկն անգամ չկար: Տօների
առիթով ձուկն այնքան թանգացել էր, որ
Մարկոսեանը վճռեց առանց ձուկի բերան բա-
ցել: Ամուսինները կերան կարմիր ձուկ, չոր
փլաւր... և սրանով էլ վերջացրին իրանց ընթ-
րիքը: Ընթրիքի ժամանակ զրեթէ ոչինչ չխօ-
սեցին: Մարկոսեանը շարունակ մտածում էր,
թէ ի՞նչ կանէ վաղը, ի՞նչով կվարձատրէ քա-
հանային: Նրան և տիրացուին ընդունելու հա-
մար հարկաւոր է ունենալ առնուազն 1 բուրլի
50 կօպէկ, մինչդեռ նրա զրպանում մնացել է
միայն 12 կօպէկ:

Նա շտապ անցաւ ննջարան: Մարկոսեանը
շատ ախուր էր: Իսկոյն չքնեց նա: Տօնի հան-
դիսաւոր դիշերն անգամ չէր ուրախացնում

նրան: Մտքերի մի երկար շարան լցրեց նրա գլուխը: Նա իրան համարեց շատ թշուառ: Ինչի նման է նրա կեանքն իսկապէս: Սեփական կաշու վրա կրել էրիտասարդ ժամանակփանից զրկանքներ, տանել գոյութեան կռուի հարուածները—իսկ յետոյ... Միշտ քաշել նիւթական զգալի նեղութիւններ: Ամբողջ տարի դործել, չծուլանալ, մինչև անգամ չծխել, և այդքան աշխատանքից յետոյ տարվայ մէջ մի տօն հանդիստ սրտով չլիմաւորել: Փողի առաջ, ինչպէս մի երկիւղած ծառ քամու հարուածների զիմաց, շարունակ դողալ ու զողալ. խոնարհութեամբ գլուխ ծռել և անքով երկիւղալի հոգնածութեան տակ:

Նրա առաջ բացվեցին «անիծված խնդիրների» պատճառները: Ինչու է իր վիճակն այդպէս թշուառ: Երբ կբացվի մարդկանց սրտերի դաղանիքը...

Եւ նրա զլխում կազմակերպվում էին անէծքներ... անէծքներ, որոնք ուղղվում էին հանգամանքների, զանազան պայմանական երեւոյթների դէմ, այն երեւոյթների, որոնց գոյութեան պարտական է միայն ինքը մարդը:

Սյրպիսի մտածմունքներով նա մտակցաւ զրասեղանին, աչքը զցեց նրա վրա դրած ժամացոյցին և շանթահար յետ քաշուէց: Մէկից արդէն անցել էր տասը բոպէ: Սենեակում աի

րած խոր լռութիւնը մի տեսակ սարսուռ բեւեց նրա վրա:

Կինն էլ վաղուց քնել էր:

Սյր միշոյ նրա զլխով անցաւ մի նոր միտք, որը մի քիչ թեթեւացրեց նրան: Միևնոյն զիշերը հազարաւոր անկիւններում չէն լսվում արդեօք այդպիսի հառաչանքներ, բողոքներ—և ո՞վ է սրանց լսողը: Գանդասները և հոգեկան խուլ տանջանքները, կարծես, նրա համար են միայն, որ մնան անուշաղի բ և մոռացվե՛ն...

Իսկ զիշերն անցնում էր, անցնում սահուն ու արագ, և նրա հետ միասին Մարկոսեանի մտքերն ու մտածմունքներն թռչում էին հեռու ու հեռու...

Միւս օրն, երբ քաղաքը ուրախ-ուրախ ողջունում էր սուրբ օրը, երբ ամենքը շապում էին շնորհաւորել մէկ-մէկու իրաւունքների հաւասարութիւն պաշտպանող յաղթութեան տօնը,—քահանան, կատարելով իր ծխերի անօրհնեքը, հասաւ Մարկոսեանի տան դռնին և կամեցաւ ներս մտնել, օրհնել նրա տունը... Նա երեք անգամ հրեց դուռը, մի քանի բոպէ սպասեց—բայց բացող չեղաւ...

Քահանան ստիպված եղաւ թողնել ու

JUN 3 - 1916

ՄԵՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.

- 1) Ղօճաղուղս փնաց, վօղբվիւ (սպառված) . . — „ —
- 2) Կոտրված սիրտ, վեպ, 170 էրես. (սակաւածիւ) — „ 40 կ.
- 3) Մենած ծովուծ, վեպ, 390 էրես. 1 բ. — „
- 4) Կեանքի պահանջը, պատճուածք, տպված 1902
Թ. „Աղբիւր“ ամսագրի №№ 9, 10, 11 և 12-ուծ — „ — „
- 5) Հարազատ գծեր, առաջին. պրակ. ?

Պատրաստ են տպագրութեան համար «Տեկին Աննա»,
պիես 3 զործողութիւնով և, «Հարազատ գծերի» 2-րդ պրակը:
Հրատարակել ցանկացողները կարող են դիմել այս հասցեով:

Астрахань. Акиму Соловьянцу.

Միսրուս.
Ժառանգորդ, Ս. Յ.

Ստրասբուրգի Ս. Յ. Հեղինակու
Ժառանգորդ Սոլովյանցի
Ստրասբուրգի Ս. Յ. Հեղինակու

1918

« Ազգային գրադարան

NL0357799

55642

